

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra DE FREMMEDE

Citation: Ewald, Johannes: "Johannes Ewalds samlede skrifter", i Ewald, Johannes: *Johannes Ewalds samlede skrifter*, Gyldendal, (1969), s. 177. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald06val-shoot-idm140353511602672/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Johannes Ewalds samlede skrifter

og uadskillelig derfra, den vil altid blive tilbage i hvert et Hjerte, og den er altid langt farligere, langt skadeligere, end den hidsigste Dømme og Laste Lyst — Naar han vil bringe sig i Erindring igjen, og tilig eller sildig maae han dog vilde det, om han ellers vil gjøre sin Lykke; saa bliver han ufeylbarlig erindret til det verste; saa ruster strax den omtalte Fordom hvert et Hjerte ud imod ham, som imod en bekjendt Fiende, og han skal næsten finde det umueligt, at overvinde den — Saasnart han kun sætter Foden paa SkuePladsen tramper man ham ud, man tillader ham ikke engang at spille sin nye Rulle; og bringer han det saavit, at hans gode Handlinger nødvendig maae falde i Øynene, saa dog enten miskjender eller mistyder man dem — En ti Aars bestandig god og Bifaldfortjenende Opførsel, skal undertiden neppe kunde udslette den Mishag og den MisTillid, som han har tilveyebragt sig paa en Dag — Jeg siger med Flid en bestandig god Opførsel; thi man fordrer af ham, ligesom man i Almindelighed fordrer af Poenitenter, ulige meer end af andre — Man vil ikke allene, at han skal gjøre got, men, at han skal være uden Feyl — Og den onde eller daarlige Handling, som man meer, end altforgjerne tilgiver sig selv, og andre, der engang har satt sig fast i et got Rygte, || vil, naar han begaaer den, paa engang bringe alle hans forrige Feyltrin i Erindring, og alle hans gode Handlinger, i Forglemmelse —

³⁰ Jeg troer ikke, sagde Herr van Sachtlewen, at jeg har opholdt mig for længe ved denne Anmærkning, eller at jeg havde kundet anbringe den paa et beleyligere Sted; da jeg med megen Grund anseer det for Hoved-Kilden til alle den unge Frankhuysens paafølgende Vanheld, at han enten aldrig havde gjort den, eller ikke agtede den vigtig nok til at benytte sig deraf — Han foretog sig meget, og som det forstaaer sig, meget Galskab, der, om det og bragte nogle af hans Meddiscipler til at lee,

og andre til at beundre ham; dog ikke kunde andet end mishage dem, som han med Tiden skulde vente sin Lykke af, naar det kom dem for Ørnene — Og han gjorde sig saaliden Umage for at dølge det, at han tvertimod var ligesom forlegen for at have Vidner dertil; og naar han ved en Hændelse foretog sig noget, som kun faae vidste, saa kunde man nogenledes være vis paa, at han, hvor galt det var, gjorde sig al Umage for at sprede det ud, om ingen anden vilde — Det var uden Tvivl, at bedømme ham formeget til hans Fordeel, naar man vilde søge Grunden hertil, allene i en ædel Aabenhjertighed eller, i en medfødt Høyagtelse for den Maxime, at man aldrig burde foretage sig noget, som man ikke turde være bekendt — Man stod paa den anden Side Fare for, at gjøre ham Uret, naar man vilde søge den blot i hans naturlige Trodsighed, saaledes at man gjorde det til hans Hoved-Hensigt, at byde alle dem Spidsen der turde tale ilde om hans Foretagender — Det er vist nok, at han besad noget af den Første, og en stor Deel af den sidste Egenskab, og at snart den ene snart den anden opeggede ham til at bagtale sig selv — Men det er ligesaa vist, naar han begik en Daarlighed i andres Paasyn, eller og fortalte at han havde begaaet den, at han da saavit som mueligt, søgte om ikke at undertrykke, dog at lindre, at uddynte de Omstændigheder derved, hvorom han selv følte, at de var de forhadteste; og dette stemmede ikke overeens med den førmtalte Aaben-Hjertighed — Paa den anden Side, baade tilstod han sine Forseelser, naar han blev overtydet om at han havde forset sig, og han undsaae sig oprigtig derved — Det, som er meer, han var ikke allene beredvillig, at gjøre Afbigt for enhver, af hvad Stand eller Vilkaar han og var, hvor stor eller liden Forbindelse han stod med ham i; naar han troede, at have fornærmet, eller forarget ham; || men jeg har og ved mange Leyligheder bemærket, at han ikke

var roelig, førend han havde gjort dette Skrit, og paa den Maade, som han indbildte sig, forsonet sin Feyl — I mine Tanker beviser det, at endskjønt han var trodsig af Naturen, han dog hverken var ond eller fræk nok til, at begaae sine Feyl i alles Paasyn, og i vissc Maader at prale dermed, allene for at mishage andre, og at tilkjendegive dem sin Foragt for deres Omdømme, ved at vise hvad han turde gjøre; uden saa var, at besynderlige Omstændigheder opirrede ham hertil — De der paa den ene Side vil tilskrive den ringe Umage han gjorde sig for at dølge sine Feyl, eller egentligere hans Tilbøyelighed at gjøre dem saa bekjendte som mueligt, en sand og christelig Ydmyghed, en oprigtig Anger, der drev ham til at paalegge sig denne Bekjendtgjørelse som en Straf, og der altid er uadskillelig fra et alvorligt Forsæt om Forbedring — og de der paa den anden Side vil tilskrive den en naturlig Sladdervurrenhed, en Ubequemhed hos ham til at kunde tie, eller holde noget hemmeligt; vil endnu skyde længere fra Maalet, endskjønt de ligeledes vil feyle, der uden Indskrænkning vil paastaae, at disse to Ting slet intet og aldrig bidrog noget dertil — Han var intet mindre end ydmyg, han ansaae vist nok meget sjelden sine Feyls Bekjendtgjørelse for noget ont og ubehageligt eller for en Straf, og hvad hans Forsæt om Forbedring betreffen, da kan han vel ofte have fatted dem, men om deres Oprigtighed kan man ikke tænke stort, da han sjelden eller aldrig forbedrede de Poster i sin Opførsel, hvorover han dog havde yttred, og jeg tør sige følt en Fortrydelse — Dog har jeg ved en og anden Leylighed hørt ham tilstaae Feyl, om hvilke jeg ikke allene af den Vrangvillighed hvormed han frembragte sin Tilstaaelse, af hans afbrudte Stemme, hans blussende Kinder, men og af hans mig bekjendte Tænkemaade, var overbevist, at de virkelig ydmygede ham i hans egen Indbildning — jeg har hørt ham tilstaae dem for

Folk som han ellers foragtede i sit Hjerte, og som han dog derved ophøiede over sig selv — jeg er vis paa, at ingen Slags Interesse eller Frygt nogen- tid kunde bevæge ham til saadant et Skrit — og jeg indseer følgelig ikke nogen anden Grund, hvoraf han kunde gjøre det, end en virkelig Anger, og det Forsætt, at ydmyge sig selv — || Det var paa den anden Side, saa langt fra, at Herr Frankhuysen skulde være beladt, med nogen naturlig Ubequemhed til at tie, og at holde noget hemmeligt; at han tvertimod, i alt, hvad andre, Venner eller Fiender betroede ham, og selv i det hvad han ved en Hændelse opdagede, naar der ikke kunde tales om uden Skade, altid beviiste en ubrødelig, en uigjen- nemtrængelig Taushed — Dog er det unegteligt, at han ikke allene af Naturen besad saa stor en SnakkeLyst, at han derved ofte blev ubetænksom, og tog sine Materier uden et overlagt Valg; men at og hans Egenkjerlighed ved alle Leyligheder, hvor det nogenledes kunde lade sig gjøre, drev ham saa stærkt til, at dreve Talen paa sig selv; at han heller vilde fortælle noget Lastværdigt, end reent tie om sig — Man kan derfor nok sige, at en naturlig SnakkeLyst, en Art af Sladdervurnhed, har bidraget noget til den Skjedesløshed han viiste imod sit Rygte — Men den egentlige Grund, hvorfor det i Begyndelsen var ham ligegyldigt, og han tilsidst aabenbar foragtede det; har jeg troet at finde deels i en falsk Ærgjerrighed, deels i hans naturlige Stolthed — Jeg gjør med Flid en Forskjæl paa disse to Poster, — da den første, i mine Tanker drev ham til, enten at gjøre det uden Skjul, i alles Paasyn, eller i Mangel af Vidner, at fortælle det om sig, hvorom dog ikke allene alle andre, men han selv var enig, at det var Feyl — Den anden derimod, som jeg ikke nener at kalde falsk, forhindrede ham i at skjule saadanne Ting, som vel Mængden, og i Besynderlighed de, hvis Bifald det burde have værct ham meest om at gjøre, holdt

for Uret, men han selv, og nogle faae andre ikke holdt derfor — Af en falsk Ærgjerrighed ønskede han frem for alting, at blive holdt for vittig og dristig — og han ønskede det saa ivrig, at han der-
 5 over ikke alleneste ansaae det som en Bisag og forsømte det, at forhverve sig et got Rygte i andre vigtigere Tilfælde, men, at han endog uden Betænkning opoffrede dette, naar det i mindste Maa-
 de hindrede, eller svækkede hiint — Man skulde
 10 altid sikkert kunde have beskyldt ham for et vittigt SkjælmStykke, og for en dristig Voldsgjerning, naar den ellers ey havde et altforstærkt Anstrøg af den Nedrighed, som han af Naturen afskyede — Man skulde ikke alleneste ey have opirred ham,
 15 men som jeg befrygter, man skulde have kildret ham dermed — Vilde man derimod kun yttre den Formodning, at han havde handlet enfoldigt eller dumt, eller forsagt, da kunde man være vis paa at tildrage sig hans hidsigste Vrede — Selv da blev
 20 han opbragt, naar man vilde undskylde et eller andet af hans Feyltrin dermed, at han havde ladet
 41 sig forføre || dertil, eller at han havde gjort det af Frygt; og han vilde heller holdes for den, der havde forført andre, og der kunde begaae Feyl med got
 25 og koldt Overlæg — Af denne falske Ærgjerrighed kom det, at han ikke alleneste, saavit som det stod i hans Magt, gav alle sine Foretagender et vist Anstrøg af Vittighed og Dristighed, hvorved de naturligviis maatte falde destofør i Øynene; om det og
 30 havde været hans Hensigt at skjule dem; men at han endog umuelig kunde bringe det over sit Hjerte, at dølge nogen af sine Streger; saasnart de kun havde dette Anstrøg — Han betænkte ikke, at det kun var en Vandfarve, der kun paa en kort
 35 Tid kunde give hans Feyl det glimrende Udseende, som han havde forelsket sig i; og at deres naturlige deres heslige Mine, snart vilde stikke igjennem, og altid blive tilbage, naar Sandhedens Straaler havde fortæret hiin — Selv da han allerede havde

opnaaet en Alder, hvori man burde tiltroe ham en modnere Forstand, har jeg hørt ham, blot for at vinde et Øyeblikks Bifald, en flygtig Latter, fortælle sine Bedrifter af omtalte Art, i Selskaber, hvor han dog ufeylbarlig maatte vide, at det maatte skade ham meget, naar de mishagede, og at de vist vilde mishage, naar de blev prøvede med Efertanke — I Henseende til den Aabenhjertighed, den Pripostighed, hvad skal jeg kalde det?, hvormed han uden Dekke foretog sig et og andet, som vel Mængden og de hvis Yndest han i sær burde have stræbt efter, holdt for Feyl, og ikke sjelden for utilgivelige Feyl; men han selv og nogle faae andre hvis Bifald intet kunde gavne ham, ingenlunde holdt derfor — i Hensigt, siger jeg, til denne Art af Trods, hvortil hans naturlige Stolthed opeggede ham, var han vel undskyldeligere, men dog havde hans Klogskab saaliden Ære, som han selv havde Fordeel deraf — Der er visse romanske Dyder, som alle kloge Folk ere blevne enige om at legge til Side i Pulterkammerne, da vorc Tider i Hensigt til den herskende Tænkemaade, til Sæder, til oeconomicke og politiske Forbindelser, ere saa forskjællige fra den Tid, hvori disse Dyder endnu var Mode, at de derved ikke alleneste er blevne ubrugelige, men i en vis Forstand høyst skadelige -- Denne Beskaffenhed har det med de forslidte Dyder, altid at sige det man meener, enten det behager eller ey; aldrig at smigre den der ikke fortjener vort Bifald, om han og saagot som tryglede det af os — altid, naar ellers Billighed og Retfærdighed nogenledes tillade det, at tage den fraværendes Partie imod den nærværende, den svageres imod den mægtigere, den ringes imod den fornemme — at sætte sig selv i Nød, for at hjælpe andre ud deraf; og saadanne fleer, som det her vilde blive for vitløftigt at opregne — Den unge Frankhuysen, som af Naturen var hengiven til det besynderlige, fandt til sit Vanheld Behag i disse forskimlede Dyder,

og til et endnu større Vanheld, var han altforstolt, til at gjøre nogen Hemmelighed heraf — Intet kunde bevæge ham til, enten at undskyldte, eller at dølge, eller at forandre en Tænkemaade og en

⁵ Opførsel, hvorom han engang havde satt sig det fast i Hovedet, at den var god og stor og ædel — Det er sandt, at han aldrig selv prælede med Handlinger af denne Sort, aldrig selv udsprede dem, naar de ikke havde det før omtalte Anstrøg, af

¹⁰ Vittighed og Dristighed, og selv da søgte han saameget som mueligt at fortie eller dog at svække det som han selv holdt for got og roesværdigt deri thi det var overalt ikke for gode, men for snilde og kjække Gjerninger, at han gjerne vilde være be-

¹⁵ kjendt — Men det var alt nok at han udøvede disse indbildte Dyder, uden at lade nogen Betragtning holde sig derfra — Det var imod de flestes Natur at kunde dølges; og naar man da greb ham deri, eller man beskyldte og lastede ham derfor,

²⁰ var det saa langt fra, at han enten skulde have negtet eller fortrydt dem, at han tvertimod med en utroelig Haardnakkenhed forsvarte sig, og yttrede en kjendelig Foragt mod alle, der i den Fald tænkte anderledes end han — Det var dog vist en utaal-

²⁵ lig Stolthed af et ungt Menneske, at han vilde holde sig for bedre, end saamange gamle, erfarne, rige og fornemme Folk, og heller miste deres Venskab, end rette sig efter dem, eller engang tilstaae at han burde gjøre det — Thi den samme Stolthed frem-

³⁰ bragte endnu to Træk i hans Opførsel, der ikke lidet forøgede de slette Tanker, man havde om ham: — den ene, at han aldrig gav efter, naar han troede, at have ret — den anden at han altid var hidsigere; paastaeligere, eller for at give Tingen sit rette Navn meer uforskammed imod sine

³⁵ Overmænd, end imod sine Undermænd — Man kan begribe af alt dette; hvor let det maatte falde ham, at blive af med det gode Rygte, som er saa umisteligt til vor Lykke, og som han dog saa for-

sættigviis ødelagde — Dog maae man ikke tænke, at han enten strax reent foragtede, eller reent spildte det — For at kunde paa engang oversce hans Tænkemaade og hans Adfærd i denne Fald, og for at undgaae tiere at berøre denne Materie, har jeg laant Trækkene, af hans modnere Alder, da de havde udvikket sig, og naaet deres fulde Styrke — Jeg har desuden før anmærket, at endskjønt han ingen Umage gjorde sig for at dølge sine Feyl, han dog gjerne vilde fortie eller i det mindste udpynte de Omstændigheder deri, som han selv holdt for de forhadteste — og endskjønt han aldrig selv pralede, af en || virkelig god Handling, kunde han dog altid meget vel lide, at andre roeste ham derfor — Dette var sikkre KjendeTegn, at han i det mindste fra Begyndelsen af ikke var reent følesløs imod et got Navn — Jeg tør sige, at dersom man da havde forfaret lemfældigere med ham, skulde han aldrig have drevet det til den Yderlighed — Men den Modstand, som han fandt allevegne, den Strængthed, den Foragt, den slette Omtale, hvormed man uden Skaansel bestraffede, de første de fineste Glimt af føromtalte Træk, fødede dem, i Stedet for at udslette dem, og frembragte den naturlige Virkning i hans saa trodsige Sjæl, at de daglig tog til i Styrke — Det som først kun var Tilbøyeligheder kun Indfald, blev med Tiden til Vaner, og Vanerne hærdede sig til Grundsaetninger — Og da først, da han ikke uden Aarsag troede fuldkommen at have tabt sit gode Rygte, da gjorde han sig en Trøst, en Ære, en Pligt af; ofentlig at vise det sin heele Foragt, da først rystede han alle dets Baand, alle dets Lænker af sig, og fandt det bedre, at være sin egen Herre og lastet af alle, end at være Selskabets Slave, og at blive overøst med Berømmelser —

Jeg veed ikke, sagde Herr van Sachtlewen, hvorfor jeg har været saa vitløftig ved disse Anmærkninger — —